

Raamatun tekstihistoriassa esiintyy myös sensurointia

Vastine Tuukka Kauhasen katsaukseen

VILLE MÄKIPELTO & PAAVO HUOTARI

Kiitämme Tuukka Kauhasta tarkoista huomioista ja kirjamme herättämän keskustelun jatkamisesta. Kauhasen keskeisin kritiikki kohdistuu sanavalintoihimme, esimerkiksi termeihin: sensuroida, vaieta, ristiriita ja alkuperäinen. Hyvä käsiteanalyysi on aina paikallaan. Kirjamme terminologiaa tarkastellessa on hyvä muistaa tyylilaji. Olemme kirjoittaneet tarkoituksellisesti yleistajuisen tietokirjan, jonka kieli ei ole tieteellistä asiatekstiä, vaikka itse sisältö tutkittua tietoa onkin. Hyödynämme retoriikkaa, kuvaannollisia ilmauksia ja yleiskielen käsitteitä, koska haluamme puhutella nykylukijaa, myös tunnetasolla. Laajalle yleisölle suunnatun tietokirjan tehtävä ei ole vain välittää tietoa, vaan myös motivoida lukijaa kiinnostumaan siitä. Tämä näkyy erityisesti kirjamme otsikoissa.

Kirjamme pääotsikon tarkoitus on herättää kiinnostus. Kauhanen on oikeassa, että sensurointi kattaa vain osan kirjan tapauksista, mutta otsikkotasolla se kiinnittää huomion. Pääotsikko olisi voinut toki olla vaikkapa ”lisätty” tai ”muokattu”, mutta pitkällisen pohdinnan jälkeen halusimme otsikkoon hätkähdyttävimmän muokkauksen lajin. Lukijapalautteen perusteella vaiettu oli osuva adjektiivi, sillä teologiaa tunte-

mattomat lukijat ovat kyselleet, miksi kirjamme aiheista ei juurikaan puhuta, esimerkiksi seurakuntatyössä. Emme ota kantaa siihen, kuka vaikenee ja onko se tietoista. On tavallista, että tutkijat pitävät esillä asioita, joista muissa konteksteissa vaietaan. Tutkijat jaksavat esimerkiksi muistuttaa ilmastonmuutoksesta, josta lomalenolla Espanjaan tai kulutushuuman keskellä on helpompi vaieta.

Sensuroinnin käsite on tuttu yleiskielestä, mutta se esiintyy myös eksegeettisessä tutkimuksessa. Suomalaisista tutkijoista Juha Pakkala on koonnut useita esimerkkejä Heprealaisesta Raamatusta, joissa hänen mukaansa on tapahtunut ideologista tai teologista sensuuria.¹ Käsitettä käyttää myös Emanuel Tov Heprealaisen Raamatun tekstikritiikin johdannossaan, joka on alan johtava oppikirja.²

Kauhanen on oikeassa, että käytämme verbiä painottaen Kielitoimiston sanakirjan toista mer-

1 Pakkala 2013, 183–252.

2 Tov 2012, 250.

kitystä. Toki useiden ideologisten muutosten taustalla lienee aikansa uskonnollinen eliitti, esimerkiksi Jerusalemin temppelin oppineet, jolloin tekstimuutos lähestyy sensuroinnin tarkempaa merkitystä. Käytämme sensuroinnin käsitettä kohdissa, joissa kirjurin muutoksen seurauksena tekstistä poistuu jokin varhaisempi idea, joka korvataan uudella idealla tai jätetään kokonaan pois. Kauhasen mukaan olisi parempi puhua ajankohtaistamisesta, mutta tämä käsite ei riittävästi alleviivaa, että jokin vanhempi idea tukahdutetaan tekstistä. Ajankohtaistamisen käsite on myös huomattavasti laajempi, sillä se kattaa muutkin kuin ideologiset muutokset.

Kohta 5. Moos. 32:8 on hyvä esimerkki. Pidämme käsikirjoituksen 4QDeut¹ lukutapaa ”jumalan/jumalten pojat” varhaisimpana, mikä on tutkimuksessa yleinen tekstikriittinen johtopäätös. Tov päättyy teoksessaan samaan alaotsikon ”Anti-Polytheistic Alterations” alla ja toteaa: ” – the scribe of an early text – – did not feel at ease with this polytheistic picture – –”. Myöhemässä jakeessa 43, jossa 4QDeut¹ yksin sisältää viittauksen kumartaviin jumaliin, Tov toteaa: ”This colon was probably deleted – – as an act of *theological censorship* (kursivointi meidän) – –”.³ Sensurointiin viittaaminen näiden tekstikohtien yhteydessä välittää hyvin sen havainnon, että varhaisempien lukutapojen mahdollistama tulkinta Jahvesta yhtenä monien jumalten joukossa haluttiin tukahduttaa. Kyseessä on ajankohtaistaminen, mutta tämä käsite ei yksinään välitä ajatusta tarkoitushakuisesta teologisesta muutoksesta. Kauhanen pohtii arvioissaan, millaisen kuvan kirjurin ajatuksista käsitteen käyttö luo, mutta kyse on nykyajassa käytetystä etic-tason käsitteestä. Emme pääse kirjurin pään sisälle.

Kauhasen katsaus sisältää useita mielenkiintoisia jatkohuomioita. Muutamat epätarkkuudet pyydämme kustantajaa korjaamaan kirjan tuleviin painoksiin (esim. sydänkeskiaika ja *lhm* kohdalla po. verbijuuri, ei verbi). Kommentoimme tässä lyhyesti joitain yksittäisiä huomioita, joista olemme vähintään osittain eri mieltä. Moni kohta ansaitsisi pidemmän keskustelun, johon tässä ei ole tilaa. Kauhasen tavoin toivomme keskustelun jatkuvan.

Pappiskirjan luomiskertomuksessa Jumalan käyttämällä monikkomuodoilla on pitkä kiistelty tulkintahistoria. Kauhanen on oikeassa, että monikkomuodot voi tulkita ”harkinnan monikkona.” Tulkinta ei silti sulje pois useiden tutkijoiden esittämää teoriaa, jonka mukaan monikkomuoto sisältää uskontohistoriallisia ”kaikuja” taivaallisesta neuvostosta, jossa elohim on toki korkein, ainoa luojajumala.⁴

Kauhanen toteaa, että antiikin yhteisöjen kannalta tekstien moninaisuutta ei voi pitää pääsääntönä. Näkökulmamme onkin nykytutkijan. Kauhanen käyttää silti rohkeaa suhteellista ilmausta todetessaan, että ”useimmilla” varhaisilla yhteisöillä oli ”korkeintaan yksi Raamattu.” Qumrania lukuun ottamatta meille ei ole säilynyt näistä yhteisöstä paljoa tietoja. Qumranin kokoelma sisältää useampia versioita samoista teoksista sekä niihin pohjautuvia niin sanottuja uudelleenkirjoitettuja teoksia. Olisi erikoista väittää, että Qumranissa olisi missään ilmauksen mielekkäässä merkityksessä ollut ”yksi Raamattu” tai että tekstien moninaisuutta ei olisi siellä tunnustettu. Emme uskaltaisi esittää, että muilla yhteisöillä ei ”mitenkään voinut olla” pääsyä yhtä laajaan kirjakokoelmaan. Esimerkiksi Jerusalemin temppelin ja samarialaisen yhteisön kirjastot eivät ole tutkijoille säilyneet.⁵ Syyllistyykö Kauhanen tässä samaan, josta hän itse meitä syyttää epäillessämme Daavidin laajaa kuningaskuntaa: ”evidenssin puute ei osoita, että jotain ei olisi ollut”?

Väliotsikko ”Daavidin hovin #metoo” ei ole Kauhasen mukaan onnistunut, koska kertomuksessa ”Urian murha – – on pahempi rikos.” Kertomuksen kannalta ei ole kuitenkaan oleellista, onko miehen murha vai naisen raiskaus pahempi teko, koska Urian murha on suora seuraus

3 Tov 2012, 247–250.

4 Brandon 1963, 151.

5 Mikäli Qumranin yhteisön taustalla on ryhmittymän eroaminen Jerusalemin temppe-
liyhteisöstä, osa kokoelman teksteistä saattaa olla peruja Jerusalemin kirjastosta.

Daavidin harjoittamasta seksuaaliväkivallasta.⁶ Batseban näkökulma on muutoinkin kiinnostava nykylukijalle, jolle väliotsikko on suunnattu. Mitä tulee siihen, että Aikakirjojen kirjoittaja jättää välikohtauksen kertomatta, ei ole nähdäksemme riittävää todeta, että ne ”maalaavat historiaa leveällä pensselillä”. Aikakirjojen kirjoittajalla on tunnustettu laajemminkin teologinen agenda legitimoida Daavidin dynastiaa Jerusalemissa ja esittää Daavid ihanteellisessa valossa.⁷ On jopa mahdollista, että Aikakirjat oli jollain tasolla tarkoitettu korvaamaan deuteronomistinen historia, vaikka aihe toki on kiistelty.⁸

Kauhanen pohtii, miksi mielestämme Uuden testamentin ”käsikirjoitusnäyttö ensimmäisiltä vuosisadoilta jälkeen ajanlaskumme alun on hyvin niukkaa.” Tämä ei ole mielipide, vaan tilastollinen havainto käsikirjoitusten ikien jakaumasta. Jos Uuden testamentin tuhansista käsikirjoituksesta vain alle kymmenen on peräisin toiselta vuosisadalta, tätä voi pitää suhteellisesti niukkana keskiajan tuhansiin käsikirjoituksiin verrattuna. Väitteellämme otimme kantaa keskusteluun, jossa käsikirjoitusten suurella määrällä perustellaan, että Uuden testamentin teosten niin sanotut alkuperäiset tekstimuodot olisivat säilyneet, emme teosten ainutlaatuisuuteen antiikin maailmassa. Toteammehan, että Uusi testamentti on ”kopioiduin antiikin teksti”.

Oso ”Onko tekstikritiikillä väliä opin näkökulmasta?” esitellään katsauksessa puutteellisesti. Tekstikritiikin paljastamien muutosten osalta toteamme, että ne välillä ”koskevat” keskeisiä opinkohtia. Tällaisia esimerkkejä on esitetty enemmänkin kuin kirjaamme sisällytimme, eivätkä tapausesimerkkimme siis ”tyhjennä pankkia”.⁹ Emme kuitenkaan väitä, että tekstikritiikki yksin haastaisi oppia. Kauhanen sivuuttaa huomionsa, jonka mukaan evankeliumien välisten erojen tarkastelu paljastaa laajempia muutoksia, jotka liittyvät usein kristologiaan. Evankeliumien paralleelitekstien vertailu ei ole tekstikritiikkiä, mutta kirjamme tarkastelee Raamatun tekstihistorian muutoksia laajemminkin. Monet esimerkeistämme kumpuavat kirjallisuus- ja redaktiokritiikistä. Käsitykset Jeesuksen jumaluudesta ja asemasta kehittyvät ja

ovat erilaiset Uuden testamentin teosten sisällä ja välillä. Esitämme osiossa, että tekstikritiikin ja opin välistä suhdetta pohdittaessa ollaan jo hakoteillä, sillä oppia ei ”ylipäättään voi lukea suoraan Uudesta testamentista” (s. 130). Uuteen testamenttiin valikoituneet kirjoitukset, puhumattakaan sen ulkopuolelle jääneistä, sisältävät moniäänisiä ja ristiriitaisiakin uskontulkintoja.

Kiitämme täydennyksistä ja vaihtoehtoista tekstikriittisistä selityksistä kirjamme tapauksiin. Kuten kirjassa toteamme, tekstikriittisten tapausten arviointiin ”liittyy paljon epävarmuutta, ja siksi jokainen ratkaisu on saatettava tiedeyhteisön kriittisen keskustelun piiriin.” Huomaamme, että Kauhanen näyttäisi suosivan meitä useammin kirjurin virhettä kuin tietoista muutosta todennäköisempänä variantin selittäjänä. Esimerkiksi kohdassa 1. Sam. 10:1 emme pidä näin laajaa ja selkeästi sisältöön vaikuttavaa virhettä tietoista muutosta todennäköisempänä.¹⁰ Populaarissa kirjassa ei voi esittää kaikkia vaihtoehtoisia hypoteeseja, joten Kauhasen katsesta suosittelemme ilolla kirjamme lukijoille keskustelua syventävänä lukemisena.

TT, PsM Ville Mäkipelto on yksityisyrittäjä ja väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa ihmisen käyttäytymisen tohtoriohjelmassa.

• ville.makipelto@helsinki.fi

TM Paavo Huotari on väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa teologian ja uskonnotutkimuksen tohtoriohjelmassa sekä evankelis-luterilaisen kirkon pappi.

• paavo.huotari@helsinki.fi

6 Tapausta voi perustellusti pitää raiskauksena. Ks. Graybill 2021, 58–84.

7 Noth 2001, 100–101.

8 Pakkala 2013, 256–257.

9 Ks. esim. Ehrman 2011.

10 Jonathan Vroom (2016) on argumentoinut uskottavasti kopiointiin liittyvän kognitiivisen tutkimuksen valossa, että laajojen tekstijaksojen putoamisen todennäköisyys virheen seurauksena on matalampi kuin usein oletetaan.

KIRJALLISUUTTA

- Brandon, S.G.F. (1963). *Creation Legends of the Ancient Near East*. London: Hodder & Stoughton.
- Ehrman, Bart D. (2011). *The Orthodox Corruption of Scripture*. Oxford: Oxford University Press.
- Graybill, Rhiannon (2021). *Texts after Terror: Rape, Sexual Violence, and the Hebrew Bible*. Oxford: Oxford University Press.
- Pakkala, Juha (2013). *God's Word Omitted: Omissions in the Transmission of the Hebrew Bible*. Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments 251. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Noth, Martin (2001). *The Chronicler's History*. Translated by H.G.M. Williamson with an introduction. Journal For The Study Of The Old Testament: Supplement Series 50. Sheffield: Bloomsbury Publishing.
- Tov, Emanuel (2012). *Textual Criticism of the Hebrew Bible: Third Edition, Revised and Expanded*. Minneapolis: Fortress Press.
- Vroom, Jonathan (2016). A Cognitive Approach to Copying Errors: Haplography and Textual Transmission of the Hebrew Bible. *Journal for the Study of the Old Testament* 40, 259–279.